

Wielowieś

- *Przynależność, położenie, stan obecny zamku*
Wielowieś leżała w księstwie opolskim, w kasztelanii toszeckiej, a po jego podziale po śmierci księcia Władysława opolskiego w 1281 lub 1282 roku znalazła się w księstwie kozielsko-bytomskim. Po śmierci ostatniego z linii Piastów kozielsko-bytomskich kasztelanii toszecka przypadła Piastom z linii cieszyńskiej, a w wyniku podziału księstwa cieszyńskiego, kasztelanii toszecka przypadła książętom oświęcimskim. Pod koniec XV wieku rządzili w kasztelanii różni możnowładcy, by w samym końcu objął ją ostatni książę opolski i w tej strukturze pozostała Wielowieś do czasów wojen napoleońskich.

Dawny zamek, obecnie pałac, położony jest w zachodniej części osady na zupełnie płaskim terenie. Zamek, obecnie pałac zachował się do dziś w bardzo dobrym stanie. Jest to budowla składająca się z kilku segmentów dobudowywanych do pierwotnego korpusu. Aktualnie mieści się w nim Urząd Gminy Wielowieś.

- *Stan badań nad zamkiem*
Nigdy nie prowadzono żadnych badań zamku, zarówno architektonicznych jak i archeologicznych.

- *Toponomastyka*
Najstarsza znana wzmianka o Wielowisi pochodzi z Księgi fundacyjnej biskupstwa wrocławskiego z około 1305 roku, gdzie została wymieniona jako Magna villa, czyli Wielka Wieś¹. Pod tą samą nazwą osadę wzmiankował w 1335 roku kolektor papieski Galhardus de Carceribus².

Główna, południowa, fasada pałacu wzniesionego w XVIII wieku; stan z 2016 roku. Fot. Autora

1 Codex Diplomaticus Silesiae (dalej CDS), Band XIV, Breslau, 1889, str. 94

2 Monumenta Poloniae Vaticana, tom I, Cracoviae, 1913, str. 336

W 1376 roku kolejny kolektor papieski, biskup Sabiny Jan wymienił ją jako Wielą Wieś³. W 1422 roku jest mowa o Prochu z Grossendorfu, co po niemiecku oznacza Wielką Wieś⁴. Również w 1444 i 1446 roku jest mowa o Grossendorfie⁵.

W spisie świętopietrza sporządzonym przez archidiacona opolskiego Mikołaja Wolffa w 1447 roku znowu pojawia się Magna villa⁶. W 1485 roku wymieniona zostaje w dokumencie córka Beaty Podgolowej - Barbara z Welewsy⁷.

- Najstarsze wzmianki na temat zamku i właścicieli do czasów nowożytnych

Właściciele wsi uchwytni są w dokumentach od XV wieku, gdy występowali jako świadkowie dokumentów wystawianych przez miejscowych książąt.

W 1422 roku jako świadek na dokumencie wystawionym w Toszku przez Kazimierza księcia oświęcimskiego wystąpił Prock (być może Wrochnik lub Zbrosława - Zbrosche) sędzia ziemski bytomski (z Grossendorfu)⁸. Jako kolejny właściciel uchwytny jest Hincza Kostka występujący jako świadek w dokumencie wydanym przez księcia oświęcimskiego Przemysława w Toszku w 1438 roku⁹.

Występuje on także jako świadek na dokumencie wydanym przez księcia strzeleckiego Bernarda w dniu 10 sierpnia 1444 roku w Strzelcach Opolskich. Być może on także występuje na dokumencie księcia gliwickiego Jana IV w Toszku w dniu 12 stycznia 1456 roku.

Prawdopodobnie Mikołaj Podgola był właścicielem przynajmniej części wsi, gdy występuje jako świadek w dokumencie sporządzonym w Toszku dnia 26 marca 1440 roku. Występuje jako świadek w dokumentach wystawionych w Kozłku 26 marca 1446 roku i 19 grudnia 1456 roku w Cieszynie, przy czym określony został jako Mikolaj Podgollo z Grossendorfu. Mikołaj Podgola występuje jeszcze jako świadek w dokumencie wystawionym w Bytomiu w 1466 roku¹⁰.

W 1472 roku żona Mikołaja Podgoli, Beata Podgolowa, siostra Stanisława Rudzkiego, jest już wdową i występuje jako współwłaścicielka Wielowski¹¹, a obok niej występuje zapewne syn Jan Podgola¹², który nieco później (1485 r.) występuje z przydomkiem Jan z Kamienia. Beata wymieniana jest w dokumentach z 1478 roku, a także w 1483 roku¹³, a w 1485 roku wraz ze wspomnianym synem Janem oraz córką Barbarą z Wielowski¹⁴. Barbara z Wielowski wymieniona została w 1485 roku jako żona Macieja seniora z Bielczowic¹⁵.

W 1472 roku występuje w źródłach Sbroshcke von Grossendorf¹⁶. W 1524 roku (w oktawie Bożego Ciała) Maciej Henryk sprzedaje wieś Czernka (prawdopodobnie Czarków) i swoją część Wielowski Jerzemu Worffowi z Kopienicy i jego spadkobiercom. Nabycie nastąpiło zapewne za pieniądze uzyskane za sprzedażą w 1523 roku Waclawowi Reiszwitzowi z Kędzierzyna wsi Strzybnik w ziemi raciborskiej¹⁷.

Jeszcze w 1524 roku Jerzy Worff z Kopienicy, za zgodą swojej żony Markety, sprzedał czynsz do ołtarza św. Trójcy w kościele parafialnym w Opolu duchownemu Walentynowi, który zabezpieczył na swoim udziale w Wielowski¹⁸. Właścicielem jakiejś części Wielowski był Kasper Wrochem z Wielowski, który nie żył już w 1538 roku, gdy wspomniano jego córkę Dorotę Koczeńską¹⁹.

W 1539 roku Mikołaj Błacha kupuje część Łubia od swojego brata Jana Błachy z Wielowski²⁰.

W 1548 roku właścicielem Wielowski był Waclaw Wrochem z Rept, urodzony około 1523 roku, żonaty z Felicją, córką Piotra Grzybowskiego, zmarły w 1564 roku²¹. Jan Manowski z Wielowski, właściciel Więszyc, zapisał w 1560 roku na tej wsi wiano swojej żonie Barbarze Makowieckiej²².

3 Heyne J., Dokumentirte

Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau, Bd 2, Breslau, 1864, str. 121

4 Drabina J., Horwat J., Jedynak Z., Bytom średniowieczny. Przekazy źródłowe 1123-1492, Opole, 1985, nr 206

5 Registrum Wenceslai, CDS, Bd VI., poz. 216 i 218

6 Schulte W., Die Rechnung über den Peterspfennig im Archidiakonats Oppeln 1447 [w:] Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens, Bd 27, Breslau, 1893, str. 367

7 CDS, Bd VI., poz. 366

8 Drabina J., Horwat J., Jedynak Z., tamże

9 CDS, Bd VI., poz. 216

10 Drabina J., Horwat J., Jedynak Z., tamże, nr 268

11 tamże, nr 280

12 tamże, nr 281

13 tamże, nr 311

14 tamże, nr 315

15 Pilnaček J., Rody starého Slezska, Jilove u Prahy, Dil VI, 1969, str. 293

16 Sękowski R., Herbarz szlachty śląskiej, tom IV, Katowice, 2003, str. 430

17 Chrzaszcz J., Die Landbücher von Oppeln Ratibor [w:] Oberschlesische Heimat, Band X, Oppeln, 1914, str. 127, Ldb. 87

18 tamże, Ldb. 44

19 Pilnaček J., Rody..., Dil V, str. 6

20 Sękowski R., tamże, tom I, str. 214

21 Pilnaček J., tamże, Dil II, str. 448,

22 tamże, Dil III, str. 47,